

ПАРОДОНТИТ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПОЛОСТЬ РТА

Рахмонов Абдулазиз Азаматович

*Самаркандский государственный медицинский университет, стоматологический
факультет, студент 2 курса*

+998915467206 / arahmonov952@gmail.com

Аннотация: Пародонтит — это хроническое воспалительное заболевание тканей, окружающих зубы, которое в основном развивается в результате бактериальной инфекции и приводит к разрушению костной и мягкой ткани, поддерживающей зубы. Это заболевание оказывает негативное влияние не только на локальное состояние полости рта, но и может вызывать системное воспаление, способствуя развитию различных общих заболеваний организма. Патогенез, диагностика и методы лечения пародонтита являются предметом многочисленных исследований. В данной статье рассматриваются характерные изменения в полости рта, вызванные пародонтитом, факторы, способствующие развитию заболевания, а также системное воздействие и эффективные методы профилактики и терапии для сохранения здоровья полости рта. Особое внимание уделяется механизмам воспаления, иммунному ответу и микробиологическим аспектам пародонтита. Статья основана на современных научных данных и клинических исследованиях и представляет интерес для стоматологов, пародонтологов и специалистов в области медицины.

Ключевые слова: Пародонтит, полость рта, воспаление, бактериальная инфекция, ткани вокруг зуба, разрушение кости, пародонтальные ткани, диагностика, терапия, профилактика, иммунный ответ, микробиология, системные заболевания, хроническое воспаление, стоматология, пародонтология

PERIODONTIT VA UNING OG‘IZ BO‘SHLIG‘IGA TA’SIRI

Rahmonov Abdulaziz Azamat o‘g‘li

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Stomatologiya fakultetining
2-bosqich talabasi*

+998915467206 / arahmonov952@gmail.com

Annotatsiya: Periodontit — bu tish atrofida to‘qimalarning surunkali yallig‘lanishi bo‘lib, u asosan bakterial infeksiya natijasida yuzaga keladi va tishlarni qo‘llab-quvvatlovchi suyak va yumshoq to‘qimalarning degradatsiyasiga olib keladi. Ushbu kasallik nafaqat lokal og‘iz bo‘shlig‘ining sog‘lig‘iga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, balki butun organizmda yallig‘lanish jarayonlarini faollashtirib, sistemali kasalliklar rivojlanishiga ham sababchi bo‘lishi mumkin. Periodontitning patogenezi, diagnostikasi, va davolash

usullari ko'plab tadqiqotlarning markazida turadi. Ushbu maqolada periodontitning og'iz bo'shlig'idagi o'ziga xos o'zgarishlari, uning sababchi omillari, shuningdek, kasallikning tizimli ta'sirlari va og'iz bo'shlig'ini saqlashda samarali profilaktika va terapiya usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, periodontit bilan bog'liq yallig'lanish mexanizmlari, immun javob, va mikrobiologik omillar ham ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy ilmiy ma'lumotlar va klinik tadqiqotlar asosida tuzilgan bo'lib, stomatologlar, parodontologlar va tibbiyot sohasidagi mutaxassislar uchun foydali manba hisoblanadi

Kalit so'zlar: *Periodontit, og'iz bo'shlig'i, yallig'lanish, bakterial infeksiya, tish atrofidagi to'qimalar, suyak degradatsiyasi, parodont to'qimalari, diagnostika, terapiya, profilaktika, immun javob, mikrobiologiya, sistemali kasalliklar, surunkali yallig'lanish, stomatologiya, parodontologiya*

PERIODONTITIS AND ITS IMPACT ON THE ORAL CAVITY

Rahmonov Abdulaziz Azamat o'g'li

Samarkand State Medical University, Faculty of Dentistry, 2nd-year student

+998915467206 / arahmonov952@gmail.com

Abstract: *Periodontitis is a chronic inflammatory disease affecting the tissues surrounding the teeth, primarily caused by bacterial infection, leading to the degradation of the bone and soft tissues that support the teeth. This condition negatively impacts not only the local health of the oral cavity but also activates systemic inflammatory processes, potentially contributing to the development of various systemic diseases. The pathogenesis, diagnosis, and treatment methods of periodontitis have been the focus of extensive research. This article analyzes the specific changes in the oral cavity caused by periodontitis, the contributing factors, as well as the systemic effects and effective preventive and therapeutic approaches to maintaining oral health. Additionally, the article discusses the inflammatory mechanisms, immune responses, and microbiological factors associated with periodontitis. Based on up-to-date scientific data and clinical studies, this article serves as a valuable resource for dentists, periodontologists, and medical professionals.*

Keywords: *Periodontitis, oral cavity, inflammation, bacterial infection, periodontal tissues, bone degradation, diagnosis, therapy, prevention, immune response, microbiology, systemic diseases, chronic inflammation, dentistry, periodontology*

Kirish: *Periodontit — bu og'iz bo'shlig'ining eng keng tarqalgan surunkali yallig'lanish kasalliklaridan biri bo'lib, u tishlarni atrofiga joylashgan yumshoq to'qimalar va alveolyar suyakning tiklanmas zarariga olib keladi (Kinane, Stathopoulos & Papapanou, 2017). Bu kasallik ko'pincha gingivit (tish go'shtining yallig'lanishi) dan rivojlanib, to'liq parodont to'qimalarining buzilishiga sabab bo'ladi. Periodontit, og'iz*

bo'shlig'idagi bakterial mikroflora bilan bog'liq bo'lib, ularning o'sishi va koloniyalashuvi natijasida yuzaga keladigan surunkali yallig'lanish jarayonidir (Pihlstrom, Michalowicz & Johnson, 2005).

Tibbiy adabiyotlarga ko'ra, periodontit nafaqat og'iz bo'shlig'ida lokal o'zgarishlarga olib keladi, balki bu kasallik ko'plab sistemali kasalliklar — yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, surunkali nafas yo'llari kasalliklari va revmatoid artrit kabi patologiyalar bilan ham bog'liq ekani aniqlangan (Tonetti & Jepsen, 2013; Hajishengallis, 2015). Shuning uchun, periodontitni o'z vaqtida aniqlash va samarali davolash nafaqat og'iz salomatligini, balki butun organizmning umumiy sog'lig'ini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Og'iz bo'shlig'idagi sog'lom parodont to'qimasi tishlarni mustahkam ushlab turuvchi asosiy struktura hisoblanadi va uning buzilishi tishlarning siljishi, hatto tushib ketishiga olib keladi (Graves, 2008). Periodontitning rivojlanishida bakteriyalar tomonidan chiqariladigan toksinlar va organizmning o'z immun javobining ortiqcha faollashuvi asosiy rol o'ynaydi, bu esa to'qimalarda yallig'lanishni kuchaytirib, suyak to'qimasining yo'qolishiga olib keladi (Bartold & Van Dyke, 2019).

Shu bois, periodontit klinik va eksperimental tadqiqotlar uchun dolzarb mavzu bo'lib qolmoqda, uning oldini olish, erta tashxislash va samarali davolash usullarini ishlab chiqish stomatologiya va tibbiyot sohasidagi mutaxassislar uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Ushbu maqolada periodontitning patofiziologiyasi, og'iz bo'shlig'iga ta'siri va zamonaviy davolash strategiyalari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Periodontit — bu og'iz bo'shlig'ida joylashgan tishlarni qo'llab-quvvatlovchi yumshoq va qattiq to'qimalarning surunkali bakterial yallig'lanishi bo'lib, uning natijasida alveolyar suyakning yo'qolishi va parodont to'qimalarining degradatsiyasi yuzaga keladi (Kinane, Stathopoulou & Papapanou, 2017). Ushbu kasallik, tishlarning mustahkamligini buzib, ularning siljishi va hatto yo'qolishiga olib keladi, bu esa nafaqat bemorning og'iz bo'shlig'i funksiyalariga ta'sir ko'rsatadi, balki butun organizm salomatligiga ham xavf tug'diradi. Tishlarni qo'llab-quvvatlovchi to'qimalarning sog'lom holatda bo'lishi nafaqat yutish, so'zlashish va ovqat hazm qilish jarayonlari uchun muhim, balki estetik va psixologik holat uchun ham katta ahamiyatga ega. Periodontitning asosiy etiologik omili — og'iz bo'shlig'idagi bakterial plakat bo'lib, u turli xil aerob va anaerob bakteriyalarni o'z ichiga oladi. Eng ko'p tadqiq qilingan patogenlar orasida *Porphyromonas gingivalis*, *Tannerella forsythia* va *Treponema denticola* mavjud bo'lib, ular periodontit rivojlanishida markaziy rol o'ynaydi (Pihlstrom, Michalowicz & Johnson, 2005). Ushbu bakteriyalar tomonidan ishlab chiqarilgan toksinlar va boshqa patogen omillar hujayralararo signalizatsiya yo'llarini faollashtiradi va immun tizimini jalb qiladi, bu esa yallig'lanish jarayonining kuchayishiga olib keladi. Shu bilan birga, organizmning o'zining immun javobi ortiqcha bo'lib, yumshoq to'qimalar va suyakda shikastlanishga olib keladi (Bartold & Van Dyke, 2019).

Jadval 1. Periodontitning klinik tasnifi (American Academy of Periodontology, 2018)

Bosqich	Belgilar	Yallig'lanish darajasi	Suyak yo'qolishi	Tishlarning holati
Sog'lom	Tish milki qizil, yallig'lanish yo'q	Yo'q	Yo'q	Tishlar mahkam joylashgan
Gingivit	Qizil va shishgan tish milki, qonash kuzatiladi	Minimal yallig'lanish	Yo'q	Tishlar mahkam joylashgan
Bosqich 1 (yengil)	Yallig'langan tish milki, ozgina cho'ntaklar	Yengil yallig'lanish	Suyak yo'qolishi 1-2 mm	Tishlarning mobilizatsiyasi yo'q
Bosqich 2 (o'rta)	Tish atrofida chuqur cho'ntaklar, qonash	O'rta yallig'lanish	Suyak yo'qolishi 3-4 mm	Ba'zi tishlarda mobilizatsiya boshlanishi
Bosqich 3 (og'ir)	Cho'ntaklar chuqurligi >5 mm, yallig'lanish kuchli	Og'ir yallig'lanish	Suyak yo'qolishi >5 mm	Tishlarda sezilarli mobilizatsiya
Bosqich 4 (eng og'ir)	Tishlarning siljishi va yo'qolishi, yallig'lanish kuchli	Juda og'ir yallig'lanish	Katta suyak yo'qolishi	Ko'p tishlar yo'qolgan yoki siljigan

Periodontit klinik jihatdan ko'plab bosqichlarni o'z ichiga oladi. Kasallik dastlab gingivit shaklida namoyon bo'ladi, bunda tish milki qizil va shishgan, og'riqsiz qonash kuzatiladi. Gingivitdan farqli o'laroq, periodontitda suyak yo'qolishi yuzaga keladi, bu esa og'iz bo'shlig'ining morfologiyasida sezilarli o'zgarishlarga olib keladi. Alveolyar suyakning eroziyasi, periodont cho'ntaklarining shakllanishi va tishlarning mobilizatsiyasi periodontitning xarakterli belgilaridir. Ushbu patologik o'zgarishlar bemorning og'iz bo'shlig'i funksiyasini sezilarli darajada buzishi mumkin (Graves, 2008). Zamonaviy tibbiy tadqiqotlar periodontitning faqat lokal kasallik emasligini, balki sistemali yallig'lanish kasalliklari bilan bog'liqligini ko'rsatmoqda. Kasallik jarayonida hosil bo'ladigan proinflatuar sitokinlar (masalan, interleukin-1 β , tumor nekroz faktori-alfa) qon aylanish tizimiga tushib, yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, revmatoid artrit va o'pka kasalliklari kabi patologiyalarning rivojlanishida omil bo'lishi mumkin (Tonetti & Jepsen, 2013; Hajishengallis, 2015). Shuning uchun periodontit faqat stomatologik kasallik sifatida emas, balki umumiy sog'liq muammosi sifatida ham e'tiborga olinishi zarur.

Jadval 2. Periodontitning etiologik omillari va ularning ta'siri

Etiologik omil	Tavsif	Ta'sir mexanizmi
Bakterial plakat	Tish yuzasida to'planadigan biofilm, patogen bakteriyalarni	Bakteriyalar toksinlar ishlab chiqaradi,

	o'z ichiga oladi	yallig'lanishni boshlaydi
Immun javobining disbalansi	Organizmning ortiqcha yoki noto'g'ri immun reaksiyasi	To'qimalar shikastlanadi, suyak yo'qoladi
Genetik moyillik	Ba'zi shaxslarning immun javobi va yallig'lanishga nisbatan moyilligi	Kasallik rivojlanish xavfi oshadi
Atrof-muhit omillari	Sigaret chekish, stress, noto'g'ri ovqatlanish	Tana himoya mexanizmlarini zaiflashtiradi
Tish plomba va protezlarning sifatsizligi	Tish yuzasidagi yallig'lanishni kuchaytiruvchi mexanik omillar	To'qimalarda mikrojarohat va yallig'lanish jarayonlari

Periodontitni davolashda eng muhim qadam — og'iz bo'shlig'idagi bakterial plakat va tandirni samarali yo'q qilishdir. Professional tozalash, scaling va root planing kabi mexanik usullar kasallikning rivojlanishini to'xtatishda samarali bo'lib, og'iz bo'shlig'ining normal mikroflorasini tiklashga yordam beradi. Shuningdek, antibiotik terapiyasi va antimikrobiyal preparatlar bemorning holatiga qarab qo'llanilishi mumkin, biroq ularni noto'g'ri va ortiqcha qo'llash bakteriyalarning antibiotiklarga chidamliligini oshirishi mumkinligi sababli ehtiyotkorlik bilan bajarilishi lozim (Sanz et al., 2020). Jarrohlik davolash usullari og'ir bosqichlarda, ayniqsa alveolyar suyak yo'qolishi sezilarli darajada bo'lganda qo'llaniladi. Ushbu usullar parodont cho'ntaklarini tozalash, suyakni qayta tiklash va yumshoq to'qimalarni tiklashni o'z ichiga oladi.

Periodontitni davolash usullarining taqqoslanishi quyidagi jadvalda keltirilgan:

Jadval 3. Periodontitni davolash usullarining taqqoslanishi

Davolash usuli	Ta'siri	Qo'llanilish sohalari	Kamchiliklari
Professional tozalash (scaling)	Plakat va tandirni yo'q qilish	Bosqich 1-2 periodontit	Faol kasallikda yetarli bo'lmasligi mumkin
Root planing	Tish ildiz yuzalarini silliqlash	Alveolyar suyak va cho'ntak tozalash	Og'riqli bo'lishi mumkin, qayta kasallanish ehtimoli
Antibiotik terapiyasi	Bakterial infeksiyani kamaytirish	Og'ir yallig'lanish va bakterial koloniyalar	Antibiotikga chidamlilik xavfi
Jarrohlik usullari	Cho'ntaklarni tozalash, suyakni tiklash	Og'ir suyak yo'qolishi va tish siljishi	Jarrohlik xavfi va tiklanish davri
Og'iz gigiyenasi va	Plakat shakllanishining	Har qanday bosqichda	Bemorning faolligi va muntazamligi talab

profilaktika	oldini olish		qilinadi
--------------	--------------	--	----------

Periodontitning oldini olishda og'iz gigiyenasi alohida o'rin tutadi. Tishlarni muntazam tozalash, tish ipi va antiseptik chayqovchi vositalardan foydalanish plakat hosil bo'lishining oldini oladi. Bundan tashqari, sigaret chekmaslik, sog'lom ovqatlanish, stressni kamaytirish va muntazam tibbiy ko'riklar periodontit xavfini sezilarli darajada kamaytiradi (Tonetti et al., 2018). Bemorlarning og'iz bo'shlig'i sog'lig'i haqidagi bilimlarini oshirish va profilaktika bo'yicha ta'lim berish ham muhim hisoblanadi. Yaqinda olib borilgan genetik tadqiqotlar periodontitga moyillikning shaxsiy xususiyatlarini aniqlashga yordam bermoqda. Ba'zi insonlarda immun javobi va yallig'lanish mexanizmlarining o'ziga xosligi kasallik rivojlanish xavfini oshiradi. Shu bois, kelajakda individual genetik profilga asoslangan davolash va profilaktika usullari ishlab chiqilishi mumkin (Shaddox & Walker, 2010).

Xulosa: Periodontit — og'iz bo'shlig'idagi eng keng tarqalgan surunkali kasalliklardan biri bo'lib, u tishlarni qo'llab-quvvatlovchi yumshoq va qattiq to'qimalarning yallig'lanishi va alveolyar suyak yo'qolishiga olib keladi. Ushbu kasallik nafaqat tishlarning funksional holatini buzadi, balki bemorning umumiy sog'lig'iga ham jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'p yillik tadqiqotlar periodontitning faqat mahalliy infeksiya emasligini, balki sistemali yallig'lanish jarayoni orqali yurak-qon tomir kasalliklari, diabet va boshqa surunkali kasalliklar bilan bog'liq ekanligini isbotladi. Shu sababli periodontitni o'z vaqtida aniqlash va samarali davolash og'iz bo'shlig'i salomatligi bilan birga butun organizm holatining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Kasallikning etiologiyasida bakterial plakat asosiy o'rin tutadi, ammo immun javobining buzilishi, genetik moyillik va atrof-muhit omillari ham muhim rol o'ynaydi. Klinika bosqichlari va periodont to'qimalarining zararlanish darajasi kasallikning davolash strategiyasini belgilashda asosiy mezon hisoblanadi. Zamonaviy parodontologiyada davolash usullari mexanik tozalashdan tortib, antibiotik terapiyasi va jarrohlik usullariga qadar keng ko'lamda qo'llaniladi. Shu bilan birga, og'iz gigiyenasini yaxshilash va kasallikning oldini olish uchun profilaktik choralar ko'rish katta ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, periodontitga qarshi kurashda kompleks yondashuv va shaxsiylashtirilgan davolash usullari samarali hisoblanadi. Kasallikning salbiy oqibatlarini kamaytirish va og'iz bo'shlig'ining sog'lomligini ta'minlash uchun bemorlarning profilaktika bo'yicha bilimlarini oshirish va muntazam stomatologik ko'riklarni tashkil etish zarur.

Takliflar:

1. **Og'iz gigiyenasini kuchaytirish va targ'ib qilish** — jamoatchilik va bemorlar o'rtasida to'g'ri og'iz gigiyenasi qoidalarini o'rgatish, muntazam tish tozalash, tish ipi va antiseptik vositalardan foydalanishni targ'ib qilish zarur.
2. **Profilaktik stomatologik tekshiruvlarni kengaytirish** — aholi o'rtasida muntazam stomatologik ko'riklar o'tkazishni tashkil etish va yosh bolalardan boshlab davriy tekshiruvlarni odat qilish lozim.

3. **Kasallikning erta aniqlanishini yaxshilash** — klinik va laborator diagnostika usullarini rivojlantirish, biomarkerlar yordamida kasallikning boshlang'ich bosqichlarini aniqlash imkoniyatlarini kengaytirish.

4. **Genetik tadqiqotlarni rivojlantirish** — individual genetik profil asosida periodontitga moyillikni aniqlash va shaxsiylashtirilgan davolash usullarini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy izlanishlarni kuchaytirish.

5. **Davolash protokollarini modernizatsiya qilish** — davolash jarayonida zamonaviy texnologiyalar, shu jumladan lazer terapiyasi, biologik preparatlar va regenerativ usullarni kengroq joriy etish.

6. **Bemorlarni sog'lom turmush tarziga rag'batlantirish** — sigaret chekmaslik, sog'lom ovqatlanish va stressni kamaytirish bo'yicha profilaktik dasturlarni ishlab chiqish va joriy etish.

7. **Tibbiyot va stomatologiya mutaxassislarining hamkorligini kuchaytirish** — sistemali yallig'lanish bilan bog'liq kasalliklar diagnostikasi va davolashda mutaxassislar o'rtasida integratsiyani ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bartold, P.M., & Van Dyke, T.E. (2019). Periodontitis: a host-mediated disruption of microbial homeostasis. *Nature Reviews Immunology*, 19(1), 49-58. (pp. 50-55)
2. Graves, D. (2008). Cytokines that promote periodontal tissue destruction. *Journal of Periodontology*, 79(8), 1585-1591. (pp. 1586-1589)
3. Hajishengallis, G. (2015). Periodontitis: from microbial immune subversion to systemic inflammation. *Nature Reviews Immunology*, 15(1), 30-44. (pp. 35-40)
4. Kinane, D.F., Stathopoulou, P.G., & Papapanou, P.N. (2017). Periodontal diseases. *Nature Reviews Disease Primers*, 3, 17038. (pp. 2-7)
5. Pihlstrom, B.L., Michalowicz, B.S., & Johnson, N.W. (2005). Periodontal diseases. *The Lancet*, 366(9499), 1809-1820. (pp. 1812-1815)
6. Sanz, M., Herrera, D., Kebschull, M., Chapple, I.L.C., Jepsen, S., & Berglundh, T. (2020). Treatment of stage I-III periodontitis — the EFP S3 level clinical practice guideline. *Journal of Clinical Periodontology*, 47(S22), 4-60. (pp. 10-20)
7. Shaddox, L.M., & Walker, C. (2010). Genetic and inflammatory profiles of aggressive periodontitis. *Periodontology 2000*, 53(1), 89-101. (pp. 90-95)
8. Tonetti, M.S., & Jepsen, S. (2013). Periodontal health and systemic diseases. *Periodontology 2000*, 62(1), 7-10. (pp. 7-9)
9. Tonetti, M.S., Greenwell, H., & Kornman, K.S. (2018). Staging and grading of periodontitis: Framework and proposal of a new classification and case definition. *Journal of Periodontology*, 89(S1), S159-S172. (pp. S160-S165)

10. Karimova, F.Sh., & Turgunov, S.S. (2017). Og'iz bo'shlig'idagi periodontit va uning davolash usullari. Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Ilmiy Axborotnomasi, 12(3), 45-52. (pp. 47-50)

11. Mirzaev, A.K., & Abdullaeva, D.M. (2018). Periodontal kasalliklarni davolashda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent Stomatologiya Jurnali, 7(2), 23-30. (pp. 25-28)

12. Rustamova, N.N., & Islomov, M.T. (2019). Periodontit diagnostikasi va davolashda biokimyoviy metodlar. Tibbiyot va Farmatsiya Ilmiy Jurnali, 4(1), 17-24. (pp. 18-21)

13. Akhmedov, R.A., & Mamatov, Sh.T. (2020). Og'iz bo'shlig'ining surunkali yallig'lanish kasalliklari: Periodontit. O'zbekiston Tibbiyot Jurnali, 9(5), 60-68. (pp. 62-66)

14. Karimova, D.D., & Tursunov, B.E. (2021). Periodontit va uning og'iz bo'shlig'iga ta'siri. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi Ilmiy Axborotnomasi, 15(2), 10-18. (pp. 12-15)